

Мирсада С. Зукорлић

Универзитет у Београду, Учитељски факултет,
Наставно одељење Нови Пазар

159.923.5-053.4

159.922.72-053.4

373.2.013.42-051

Далиборка Поповић

Универзитет у Приштини са привременим

боравком у Косовској Митровици, Учитељски факултет, Лепосавић

ЕКОЛОШКО-ПЕДАГОШКЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА

Резиме: Еколошко васпитање је васпитно поље (интегрални део личности) на које треба сврсисходно утицати још у раном детињству – у породици и предшколској установи. Институционално еколошко васпитање које се одвија у предшколској установи, на неки начин, представља допуну породичном и чини га целовитим. За успешно развијање еколошки одговорног понашања деце потребне су педагошке компетенције, еколошка писменост и еколошка култура васпитача. Све оне обједињене су конструктом педагошко-еколошке компетенције васпитача. Обзиром на то, у раду смо посветили пажњу педагошко-еколошким компетенцијама васпитача неопходним за квалитетан рад у васпитању и образовању за околину и одрживи развој.

Кључне речи: еколошко васпитање и образовање, предшколски узраст, педагошко-еколошке компетенције васпитача.

Увод

Еколошко васпитање је поред физичко-здравственог, интелектуалног, радног, моралног и естетског подручја интегрални део личности који треба развијати кроз конкретне васпитне задатке. Оно је предуслов успешног васпитања младих за живот у будућности јер подразумева „стицање знања и информација из различитих области живота и науке у циљу развијања свести, ставова и навика о значају заштите и очувања животне средине и унапређивања квалитета живота људи” (Станишић, 2008: 86). Еколошко васпитање представља законску обавезу образовних, културних и јавних институција и установа без обзира на ниво развијености земље. Новија истраживања путем упоредне анализе регионалних и националних извештаја показују да се „у већини развијених земаља увелико конципира према принципима одрживости, док су ови процеси тек недавно интензивирани у земљама у транзицији“ (Клеменовић, 2007: 76). Исто истраживање показује да је у готово свим срединама еколошки аспект јасно експлициран као сегмент курикулума према којем се организује васпитно-образовни рад у предшколским установама. Афективни и когнитивни аспекти су доминантни у већем броју програма, али ни когнитивни аспекти развоја еколошке свести нису запостављени (Ибидем, 2007). Ово указује на чињеницу да су у предшколској установи, као васпитном контексту, пред

васпитачима веома сложени и вишеструки задаци. Они се огледају у „обезбеђивању уградње садржајних подручја васпитања за заштиту животне средине, као и стварању стимулативне средине у којој дете борави“ (Минић, 2019:232). То значи да васпитачи требају бити еколошки писмени – поседовати свест, знања, вештине и ставове како би разумели однос човека и друштва међусобно и природних система и знати како те односе учинити одрживим, те поседовати педагошке компетенције како би адекватно васпитно дали на децу. Осим тога, у васпитачком позиву чија је суштина припремање младих за живот – здрав живот, неопходна је и екологизација опште културе.

Еколошко-педагошке компетенције и задаци васпитача у циљу развијања одговорног понашања деце према околини

Васпитач треба бити свестан да је дечији развој условљен његовим (васпитач) стручним знањем, разноврсношћу његових методичких поступака, применом одговарајућих средстава, облика рада и активности. Да би успешно одговорио постављеним задацима и захтевима, васпитач мора константно да се образује и усавршава из области заштите животне средине, те да буде у кораку са свим променама и иновацијама које су у вези с њеним очувањем, јер је еколошко васпитање „саставни део укупног развоја сваке личности“ (Андевски & Кнежевић-Флорић, 2002:12). „У раду одгајатеља треба бити присутна: гипкост, еластичност креативност те сналажљивост. Такођер, мишљење одгајатеља треба бити дивергентно, а не конвергентно. Врло је важно да дијете већ од најраније доби буде активни судионик у процесу стварања, да самостално одговара, нешто израђује и рјешава.“ (Петех, 2008:23). Еколошка култура васпитача као циљ њихове еколошко-професионалне припреме је услов за реализацију њихове функције у педагошком деловању. У личности васпитача треба да се сједини објективна могућност и субјективна способност за распознавање човекове отуђености од биоса и социоса, за сагледавање деструктивности у систему човек – средина и за исправљање постојећег стања педагошко-еколошким деловањем. Тај задатак постаје социјално-еколошка функција. Стварање целовите личности богате еколошке културе и целовитог погледа на свет требало би да буде општа карактеристика професионално и еколошки припремљеног васпитача (Омеговић, Zukorlić, 2019). Он деци у васпитно-образовној установи не сме наметати еколошку писменост, већ допустити деци да сама конструишу властито знање и мишљење. Он треба бити свестан да се као предмет личног интереса, не може развој еколошке осетљивости деце посматрати издвојено од развоја еколошке осетљивости васпитача или било које друге одрасле особе. Ауторка Узелац, наводи да је задатак васпитача да детету омогући квалитетну околину и понуди му мноштво разноврсних материјала како би оно могло надограђивати своје знање (Uzelac, 1993). При избору одговарајућих еколошких активности и њиховом комбиновању треба уважавати педагошке и методичке основе рада у вртићу. Многобројне су активности укоје васпитач може уткати еколошке

саражаје: откривачке активности, кроз које деца упознају живи свет (човека, биљке и животиње); радне активности, кроз које се штити животна средина; здравствено-хигијенске активности, кроз које се види веза између здравља, хигијене и екологије; активности моралног васпитања, којима се играјује свест о личној одговорности у очувању средине у којој се живи; говорне активности; ликовне активности и др. (Минић,2019). Када је реч о општимваспитним принципима, треба напоменути да је уважавање индивидуалних разлика код деце један од првих корака у расветљавању проблематике дечијих активности у развоју еколошке свести(Uzelac, 1993). Конкретни задаци васпитача у области заштите животне средине су:

„да код васпитаника развија сазнајна интересовања у односу на животну средину и однос према природи као вредности по себи, значајном за човека из многих аспеката, негујући осећај хармоније у додиру са оним што је природно и што омогућава благотворно деловање природних закона; да утиче на васпитанике да, поред дивљења делима људских руку и осећања поноса што припадају људској врсти, осете поштовање и дивљење и према ономе што људи нису створили, према живом и неживом свету који их окружује, као и потребу да га упознају и чувају; да помогне васпитаницима у схватању природе као организованог система у којем ништа није случајно и хаотично, већ је све међусобно повезано и узајамно условљено; да допринесе схватању сложеног односа између човека и природе; да код васпитаника изграђује уверење да су еколошки проблеми наслеђени од старијих генерација, упркос тежини, решиви заједничком акцијом свих житеља Земље, у којој свако има своју улогу и може сопственим снагама да допринесе њеном успеху; да подстиче децу на размишљање о могућим последицама онога што чине у својој животној средини и обавештава их о томе; да омогући упознавање компоненти које сачињавају био физички свет (ваздух, вода, земљиште, биљни и животињски свет); да омогући васпитаницима да путем посматрања и експериментисања сразмерно самостално трагају за одговорима на питања која постављају: шта ради, шта је, шта се догађа, шта је унутра, шта видим, чујем, осећам...; да на практичним и очигледним примерима еколошки правилног и неправилног понашања и односа према животној средини код васпитаника развија способност расуђивања у светлу основних поставки филозофије живљења у складу са природом и очувањем животне средине, како би се код њих однеговао животни стил на основама еколошке етике, као и свест о личној одговорности за еколошку ситуацију; да допринеси формирању става према коме су људи дужни да свом животном окружењу и његовим становницима у што већој мери надокнаде оно што су им својим непромишљеним деловањем ускратили; да код васпитаника започне са формирањем појма о акумулирању како пожељних резултата, тако и непожељних радњи; да код васпитаника гради заштитнички однос према природи и жељу да допринеси њеном очувању према својим могућностима; да негује код васпитаника заштитнички и хуман однос према живим бићима, не изузимајући ни она која су већини људи непривлачна (гуштери, глисте, пауци, жабе и сл.), тако што ће истицати њихов значај као карике у животним заједницама, и указивати на начине да се избегне њихово уништавање; да код васпитаника развија свест о томе да је могуће малим уштедама, које се упорно, доследно и масовно чине, спасавати велике вредности од пропадања; да сарађује са родитељима деце на остваривању

циљева васпитања и образовања за заштиту животне средине, остварујући с њима, као и другим факторима који утичу на њихов развој, јединство васпитних утицаја, колико је то могуће“ (Каменов,2004:23).

Обзиром да деца воле боравити вани, а образовање за околину је по одређењу "активност на отвореном", ту чињеницу треба максимално искористити. Васпитачева улога јесте да организује различите активности које подстичу интересовања за природом, као што су: шетња природом (перципирање), излети, екскурзије, конкретне еколошке акције уређења околине и садње биљних врста, сликање, цртање...Било да су ове и сличне активности вођене од стране васпитача или су слободан избор деце, дететов боравак у природи значајно ће допринети стицању и надограђивању знања о околини.

Закључак

У предшколским установама потребно је континуирано водити рачуна о целовитом развоју личности детета, као и о еколошком аспекту развоја деце – њеном интегралном делу. Кроз цео период раног предшколског васпитања и образовања, те кроз активности треба радити на развоју позитивних ставова и бризи за природно окружење. За главне носиоце ових захтева – васпитаче, то значи поседовање педагошко-еколошких компетенција које се изграђују током њихове припреме за овај позив у окуру високошколских установа и кроз перманентно образовање у пракси. Било да је реч о једном или другом виду припреме, захтеви су обједињени и подразумевају:

- Еколошка припрема васпитача је врло сложена јер мора уважавати многе специфичности и достигнућа не само екологије него и педагошке науке. Није довољно да васпитач зна, излаже и упућује. Он је дужан да активности актуелизује полазећи од проблематике у непосредном окружењу, а то значи да он мора бити оспособљен да истражује ту проблематику, треба да сагледава даље од првих непосредних знакова.
- У току припреме васпитаче треба ставити у ситуацију да траже начине за отклањање деструктивног односа и понашања како би се у васпитно процесу деци објаснило и депроблематизовало стање. Важно је побудити интересовање за еколошки одговорно понашање и деловање.
- У савременој концепцији обуке васпитача важно место заузима оспособљавање за истраживања. Дobar васпитач се задовољава не само анализом стања него иде и даље од тога: истражује узроке, рангује их, тражи путеве и решења да се стање побољша.
- Еколошка припрема будућих васпитача треба да се заснива на разноврсности јер ова проблематика не трпи једнообразан рад. Активност са будућим васпитачима не сме се одвијати само „између зидова“ него и на њиви, у фабрици, лабораторији, на обали реке, на загађеној улици итд.

Еколошко образовање и усавршавање, макар било врло одговорно и систематично, никад не може бити потпуно завршено. Зато се и захтева да оно

буде континуирано и доживотно. Семинари и курсеви еколошког оспособљавања васпитача могу дати учесницима заокружену целину, али њу увек треба сматрати основом за даљи рад и изучавање.

Литература

- Андевски, М. Кнежевић-Флорић, О.(2002). *Образовање и одрживи развој*. Нови Сад: Савез педагошких друштава, Вршац: Виша школа за образовање васпитача
- Каменов, Е.(2004). *Зелена планета*, Нови Сад: Драгон.
- Клеменовић Јасмина(2007). Еколошко васпитање и образовање деце предшколског узраста у свету, *Nastava i vaspitanje*, Vol 56, (1), 76-87, Универзитет у Београду: Филозофски факултет
- Корас-Вукашиновић, Е. (2016). „Савремено предшколско васпитање и образовање: изазови и дилеме”, Национални научни skup са међународним уčešћем, 25–38, Јагодина:Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу
- Минић, В. Јовановић, М. (2019). Еколошко васпитање и образовање у млађим разредима основне школе, *Зборник радова Филозофског факултета у Приштини* (49)/4, Косовска Митровица:Филозофски факултет
- Омеровић, М. Zukorlić, М.(2019): *Škola u prirodi – pedagoško-ekološke osnove* Tuzla: OFF-SET
- Петех, М. (2008). *Математика и игра за предшколце*. Загреб: Аlineа.
- Станишић, Ј. (2008).Значај еколошког васпитања и образовања. *Филозофеме - Зборник радова*, 81–91. Нови Сад: Српски филозофски форум.
- Uzelac, V. (1993.) *Djelatnosti u razvoju ekološke osjetljivosti djece*, Загреб:Hrvatski pedagoško-književni zbor.

Mirsada S. Zukorlic
Daliborka Popovic

ECOLOGICAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCES OF EDUCATORS

Summary

Environmental education is an educational field (integral part of personality) that should be purposefully influenced in early childhood - in the family and preschool institution. Institutional environmental education, which takes place in a preschool institution, in a way, is a supplement to family education and makes it complete. Pedagogical competences, ecological literacy and ecological culture of educators are needed for the successful development of ecologically responsible behavior of children. All of them are united by the construct of pedagogical-ecological competence of educators. Considering that, in the work we paid attention to the pedagogical-ecological competences of educators necessary for quality work in education for the environment and sustainable development.